

FERMIN KONTXABALEKO

GAUEKA taldeak eratuta, Soinu eta Panderojoleen Eguna izan genduan Bakion joan dan zemendiaren 24an. Bertara batu ziran Gipuzkoa eta Bizkaiko soinuariak omenaldi antzekoa egin eutsoen gure Fermineri. Izan be, Fermin soinu zale andia be andia izan da beti. Aitatatik ei jatorko zaletasun ori, berak esan deuskunez. Erriko okina izan dana pozarren egon zan egun atan. 66 urteko erriko gizon onek biotz-biotzez eskerrak emon gura ditu berari egindako omenagaitik. Baina ain daukan barruan sartuta soinua, ze barru ori geugaz ustutea onartu euskun, arnasa apur bat artu aal izateko edo.

ZER - Egin eutsuen omenaldian Gipuzkoa zein Bizkaiko soinuari eta soinuazale asko batu ziran. Zu zeu be soinuari izan zara eta soinuazale andia be bazara. Zer dala eta zaletasun ori? Nondik jatortzu?

FB - Ori zaletasunori, neure pentsamentuan, odoletik jatort. Gure aita gazte-gazteta Tik izan zan soinuazale. Gero, belarriz, berak bertara ikasita, soinuajole izan be bazan. Urte areetan polito jotzen jen. Gaur egun, obak badagoz. Erromerietan, lantzean ezkontza baten eta olan ibiltzen zan jotzen. Niri ortik jatort zaletasuna. Neuk be soinuak daukadaz etxean eta zeozer jotzen badakit, apur bat, baina soinuajole izatera ez naz eldu. Aitatatik daukat nik zaletasun ori. Ama be soinuazale eta jantzaria izan genduan. Bizkaiko jotea, ASTIROKOA, egiten jasekoa izan genduan ama.

ZER - Nortzuk izan ziran orain dala 50 urteko Bakio eta inguruetako soinuariak? Nondik nora ibiltzen ziran jotzen?

FB - Nire gazte denporan ezagutu dodazanak, ba Patxuel, eta, gero, Larroin Bixente Gorosti aita-semeak, errementariak. Aita, soinu txikiagaz ibiltzen zan, leenengo, eta andiagaz, gero. Soietzeko Eugenio soinu andiagaz ibiltzen zana be ezagutu dot. Bakioko semea Tomas zana be bai, Bermeon Arenas tabernea euki dauana. A, leenengo, soinu txikerragaz ibilikoa eta, gero, soinu andia erosi eta ikasikoa. Areetan urteetan, ikasi bako, belarriz joteko, ba, soinuajole politak izan ziran. Aamen Bakio aldean, nik ezagutu ez arren, gure aitak esaten jen soinu txikerragaz Seberi Mintegi ona ei zala. Gaztetan il zan. Bermeo aldean, Almikeko semea dan Barrrena ezagutu dot, orain Larroin bizi da. Arek sano ondo jotzen ditu soinu biak, txikia zein andia, belarriz jo be. Arratia aldean be ezagututen dodaz, ba, Patxi Bernaola, "Káarakol" esaten eutsoen. On-ona izan da, gaur egun be bada. Dimarra dan Martin Olabarri. Aamen inguruan, ba, Andrakako Rufino Arrola ezagututen izan dot. Gazteak be bai. Gero, Bilbon Zelestino Rodriguez ezagutu dot. Ona izan zan. Arek musikea ekian eta soinu txikia zein andia jotzen jezan. Erromerietan-eta ibiltzen zan. Arek be soinu barriak egiten jezan.

ZER - Zelan ikusten dozu soinuaren mundua, gaur egun? Zelan ikusten dozu soinuaren etorkizuna?

FB - Soinuaren etorkizuna, gaur egun, ondo ikusten dot. Ze, gaur egun, zaletasuna daukan gazteak ondo ikasten dau jotzen, maisua, solfeoa... bear dan moduan ikasten dau jotzen, bai soinu txikerra bai soinu andia. Eta egon badagoz soinuajole onak, bai soinu txikian eta bai soinu andian be. Gipuzkoan-eta, soinuajole onak ezagututen dodaz, ondo preparauta dagozanak.

ZER - Aitatu dozuz soinu txikerra eta soinu andia. Ze alde dago bien artean?

FB - Soinu txikerrak, esango neuke, 23 notagaz 46ko eskalea egiten dau. Piano-soinuak edo botoidunak 46 nota daukaz. Soinu txikerrak zarata bat dauka kanpora eta beste bat barrura. Besoari eragin bear izaten jako, eta orixe aldeori dauka. Soinu andiak ez dauka auspoan aldakuntzarik, kanporantza nai barrurantz, bardin-bardin. Txikerra joteko, orixe, beso ezkerri barrura eta kanpora mobidu eragiten jako. Orregaitik soinu txikerrari diatonikoa esaten jako, eta besteari kromatikoa. Leenengo soinu andia kromatikoa izan zan, botoiduna, eta andik urteetara soinurako laguntzinoa agertu zan, ezkerrean bardina, baina eskoian organoa. Orreri "piano-soinua" esaten jako. Soinuajoleak esaten badau: "ni soinuajole naz, soinua jotzen badakit". "Ze soinu dakizu jotzen zuk?", esan bear jako berari. Arek erantzun bear: "ba, nik piano-soinua edo botoiduna, edota txikerra".

ZER - Soinu txikia dala eta ez dala, "trikitixa" berbea erabiltzen dabe askok. Ze eritxi dozu zuk orren ganean?

FB - Bai, nik ori berbaori, soinu txikerrari "trikitixa" esatea, inoz ez dot ontzat artu. Orrek berbaorrek, "trikitixa berba orrek", orain dala urte asko urten jen. Zumarragako soinuari batek beraren buruari ezizen ori imini eutson, bera dala "Zumarragako Trikitixa". Eta tira, ondo dago, bera konformau izan bada orregaz... Baina, orain soinuari guztieri "trikitilari" esatea, panderojoleari be bai... Geien-geien berotuten nauana da soinu txikerrari "trikitixa" esatea. Ze ez da "trikitixa", SOINU TXIKIA baino. Ez dot orixe ontzat artuten.

ZER - Zelan esaten jako soinu txikerra jotzen dauanari?

FB - Orain "trikitilaria" berbea entzuten da. Baina ori beti izan da, soinu txikia zein soinu andia jotzen dauana, soinuajolea edo soinularia. Gero, soinulari orrek, ze soinu jotzen dau orrek? Orduan esaten da, ba, orrek soinu nagusia edo soinu txikia edo biak jotzen ditu. Ez "trikitixa".

ZER - Zelan esaten jako alboan areri lagunduten deutsonari?

FB - Gure guraso, gure aitita-amamen denporan bikoitean gitxitan ibiltzen ziran. Gure aitak esaten eutsen: soi-

nujolea eta panderojolea. Bikote bat, soinujolea eta panderojolea.

ZER - Soinu txikerra jantzarako jotzen da, batez be. Gaur egun, emoten dau soinulari askok arinegi jotzen dabela. Sarritan, jotzen dabenean, jantzariak eurak ez dabetzala kontuan artuten emoten dau. Zer deritoxozu zuk orreri?

FB - Badagoz batzuk arin jotzen dabena. Giputzek "azkar" esaten dabe. Eta badagoz jantzariak astirotxuago jantzen egiten dabena. Orreek ezin dabe jantzen egin besteak arin jotzen dabelako. Badagoz soinulari batzuk astirotxuago, ondo markauta, jotzen dabena. Arin jotea ez dot topetan ondo. Atzamarrak arin darabiltzue, jantzarako danean. Entzun egiteko gauza ederra da, eta polita, baina jantzariak, jantzen egiteko, erromerietan edo edozein lekutan, tío!, ez dira ondo konponduten. Ori utsori badago. Osterantzean, gaur egunean, soinu bizia topetan dot ondo-ondo.

ZER - Aspaldion, "trikitixa" jantzea egingo dabela eta ez dabela egingo entzuten da txapelketa, erromeri eta olangoetan. Badaukazu zuk orren ganean esatekorik?

FB - Ori berbaori ez dot ondo artuten. Bizkaiko jotea, soinua Bizkaira sartu danetik gora, gitxienez, -ze Bizkaira leenengoz Arratia aldera etorri zan- emengo jotea, kantua daukan jotea beti izan da, aamen, ASTIROKOA. Beste erri batzuetan beste izen bat be esaten izan deutsoe. Geure ondoko erri baten, gaur arte, esaten izan deutsoe: ZABALETAKOA. Kontu artu. Ez dago txarto esanda, ze zabaletara egiten da jantzen. Mita bider okerrago dago "trikitixa" berbea. Beste erri batzuetan ORRIAZPIKO JANTZEA be esaten izan deutsoe. Gipuzkoa aldean, BIZKAI DANTZA, ze Bizkaitik urten jen. Baina jatorrizko izena, nik esango neuke, eta alan izan da, ASTIROKOA. Gero, beste alde batetik, PORRUSALDEA edo ARINEKOA dago. Gure gurasoen denporan, soinuan, FANDANGOAgitxi erabilten zan edo bapez. Gaur egun, zorionean, FANDANGOAbil soinuaren artean sarritan, eta gauza polita eta ederra da. Alandaze, orreek berbok politago esan bearko leukeez euskeraz: ASTIROKOA eta PORRUSALDEA, FANDANGOAbil eta ARINEKOA.

Txapelketetan-eta, soinu txiki eta panderojoleenari "trikitixa" esatea nik, eta nire moduan beste askok ez dau ontzat artuten. Programetan eta aurkeztuten dabilenak esan bearko leuke: "Soinu Txiki eta Panderojoleen Txapelketa". Zeintzuk izango dira bertan jo bear diranak? Ba, ASTIROKOA eta PORRUSALDEA, FANDANGOAbil eta ARINEKOA. PORRUSALDEA eta ARINEKOA bat dira. Leenago. gure gurasoen denporan, soinuan ez zan FANDANGOrk egoten. FANDANGOAbil txistua eta dandolinean erabilten zan bakan^{ik}, kanturik ez daukan jotea da. Gaur egun, ostera, soinuan dabil eder eta polit, ibili be. Bardinketarik egon ez daiten, ASTIROKOA eta PORRUSALDEA, FANDANGOAbil eta ARINEKOA esaten dogu guk. FANDANGOAbil eta ASTIROKOAkon-

pas bardina dauke, balsaren konpasa. Giputz batek egin deust, oraintsu, aurrealdean andra bategaz jantzen, kantua baltzingoa eta kantua amaituta, soltean. Leenagoko Bizkaiko eran. Bizkaiko jotea ASTIROKOA izenekoa da, ez, orain esaten dabena moduan, "trikitixa".

ZER - Esan gura dozu besterik?

FB - Gipuzkoan urtero egiten da soinujole edo panderojoleen baten aldeko omenaldia, jaialdi ederra. Bein baten, ori jaialdiori aurkeztuten egoan lagunak esan jen: "orain dator trikiti bat". "Trikiti" berba ori baino politago, ederrago izango litzake esatea: "orain dator bikote bat soinu txiki eta panderoagaz, eurak dira urlia, sandia edo berendia". Gipuzkoako beste erri baten egin zan alango jaialdi eder bat, soinujoleak, panderojoleak, jentea jantzen, gauza ederra, asko gustau jatan. An aurkeztuten egon zan neskatxu politik esan jen: "Trikitixa Bizirik!" Nik eta nire moduan beste batzuk ez jeen ondo artu berba ori. "Trikitixa Bizirik!" barik, ederrago eta politago izango zan: "Soinu Txikia Bizirik!" Berba garbia, euskerearena.

Beste alde batetik, Zaldibarko Jose Mari Iriondori batzuk esaten eutsoen: "Zaldibarko Trikitixa". Zaldibarko Jose Mari Iriondo ez da "Zaldibarko Trikitixa", neuretzako, soinujole ona baino, soinujole andia, gorengo mailakoa.

ETB Zan egiten zan, orain dala denporatxua, "-ROMPECABEZAS" programea. Bertako aurkezleak, Juanma Lopez Iturriaga, leiakide bateri egin eutson itauna: Zein da Kepa Junkerak jotzen daukan musika tresnea? Eta besteak, ago-betean esan jen: "Trikitixa". Eta Juanmak erantzun eutson: "Ez. Akordeoi diatonikoa". Au da, soinu txikerra.

Beinola baten, euskalduna ez dan soinujole andi, gorengo mailako batek esan jen: "Nondik atara dabe euskaldunak "trikitixa" berba ori? Izatez, ez dago olango izena daukan musika tresnarik. Egon badagoz soinu kromatikoa eta diatonikoa".

Orregaitik guztiagaitik ba, eskatuten dot, ea danon artean berba orreek aldatuten doguzan eta beti izan diranak erabilteko. Ze lotsagarri topetan dot gazteak eta gazte ez diranak be, soinuaren bat ikusten dabenean, "aor trikitixa" esatea. Soinu ez da "trikitixa", soinu SOINU da. Nire berbak baten bat mindu badabe, parkatu deistala.

ZER - Eskerrik asko, Fermin.

Iniaki MARTIARTU

Berbalapikoa

(B.b. = Bakioko berbea)

jen (*dxen*) = eban. (B.b.)

jeen (*dxien*) = eben. (B.b.)

jezan (*dxesan*) = ebazan, zituan. (B.b.)

Larroi (*Lárroi*) = Larrauri. (B.b.)